

شماره حقوق

شاپا چاپی: ۰۲۷۸۳-۱۸۴۱
شاپا الکترونیکی: ۰۲۷۸۳-۱۹۷۲

دوفصلنامه

دوره ۴ - شماره ۸ - بهار و تابستان ۱۴۰۰

- ابعاد فقهی و جرم شناختی شرط بندی در فضای مجازی
ابوالفتح خالقی، سیمین فرخی نیا
- بررسی انتقادی رأی مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری راجع به آثار حقوقی جدایی
مجمع الجزایر جاگوس از موريس در سال ۱۹۶۵
موسی عاگفی قاضیانی، محمد عاگفی قاضیانی
- واکاوی حقوقی تطبیقی نهاد وثیقه در پرتو قوانین ایران و انگلیس
حسین رحیمی خجسته، مرفیه فتاحی برناچی
- رویکردی تطبیقی بر آثار ادغام شرکت‌های تجاری
افشین مجاهد
- تبیین ابعاد عدالت و اخلاق از منظر اصول چهارچوبی حقوق بین الملل اسلامی
نوروز کارگری، سجاد طیبی
- جایگاه جنایات جنسی در محاکم کیفری بین‌المللی
عباس پورهاشمی، سحر چوپین
- پاندمی کووید ۱۹ در پرتو حقوق همبستگی
سیدپهراذ میرفخرایی
- آثار و جهات تجدیدنظرخواهی (پژوهش‌خواهی) از منظر فقه امامیه، حقوق ایران و فرانسه
سیدجعفر هاشمی باجگانی، افشین مجاهد
- سرمایه گذاری خارجی در حقوق موضوعه ایران و موانع پیش روی آن
محمدرضا بوربور
- شرط ضمان مطلق مستأجر در نگهداری از عین مستأجره در فقه امامیه و حقوق مدنی ایران
فیروز احمدی، علی قائدرحمتی
- هشدار برای دانه درشت‌ها: مروری بر مهمترین نقش‌ها و رهاوردهای حقوق بین الملل
کیفری در نظم حقوقی بین المللی
محسن قدیر، موسی گرمی
- مطالعه تطبیقی آثار جرم اختلاس در حقوق ایران و انگلستان با نگاهی به اسناد بین‌المللی
محسن جعفری، فاطمه اسدی
- تعهد حسن‌نیت در قراردادها در حقوق ایران و فرانسه
عباس کریمی، ابوالفضل سلیمان
- رویکردی تطبیقی بر قرارداد ارفاقی در حقوق ایران، انگلیس و فرانسه
حسن رحیم زاده میدی، افشین مجاهد
- آثار نفقه زوجه در حقوق ایران و فرانسه
مصطفی افضل‌گروه
- مطالعه تطبیقی عدم نفوذ با بطلان نسبی در حقوق ایران و فرانسه
عباس کریمی، غلامرضا ایزدیناه
- نقد و ارزیابی ضررهای فردی، اجتماعی و قضائی جرم انگاری در نظام کیفری ایران
رستم علی اکبری، امیر فرج بخش

Obligation to Good Faith in Contracts in Iranian and French Law

تعهد حسن نیت در قراردادهای حقوق ایران و فرانسه

Abbas Karimi

Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran

عباس کریمی

استاد گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

abkarimi@ut.ac.ir

Abalfazl Salimian

PhD Student in Private Law, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran (Corresponding Author)

ابوالفضل سلیمیان

دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

asalimian1987@gmail.com

http://orcid.org/0000-00002-1231-2990

Abstract

Good Faith that is interpreted as the principle of good faith and fair play in law works, expresses a kind of honesty and ethics in legal relations and the necessity of its compliance in the contracts is known as an important principle in achieving various aims in considering how to prepare and set the terms of contracts, establishing the equilibrium and balance in conducts of the parties to a contract, concluding and interpreting the contracts and so on; it has therefore gained a special status in the law of contracts, as well as the international agreements so that the article 1104 of France new civil code has realized this general principle of good faith. Accordingly, the purpose of this research is to study the status of good faith obligation from the perspective of its various aspects (concept, nature, territory, and warranty of performances) in Iranian and French law. Finally, by studying these cases we will find that in the Iranian legal system something as good faith is not usable as a standalone theory, and the practical criterion in this regard is the authority of the kind emergence (Reliable Emergence Theory). For the basis of good faith in Iranian law, the requirements of contracts have to be addressed, since the requirement of contract is an agreement as well as interaction. In agreement, the parties try to reach a common goal, and in interaction, they effort to achieve that common goal. So the principle of good faith must prevail throughout the lifespan of a contract.

Keywords: Obligation of good faith, Fair play, Emergence theory, Interpretation of contract, Implementation of contract.

چکیده

حسن نیت که در آثار حقوقی به اصل حسن نیت و رفتار منصفانه تعبیر می‌شود، مبین نوعی صداقت و اخلاق محوری در روابط حقوقی بوده و ضرورت رعایت آن در قراردادهای به عنوان اصلی مهم در جهت ایجاد اهدافی مانند بررسی چگونگی تهیه و تنظیم شروط قراردادهای، برقراری تعادل و توازن در رفتار طرف‌های قرارداد، انعقاد و تفسیر قراردادهای و... جایگاه ویژه‌ای را در حقوق قراردادهای و همچنین معاملات قراردادی بین‌المللی یافته است. به طوری که حتی ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جدید تعهدات فرانسه مصوب ۲۰۱۶، قاعده عام حسن نیت را مورد پذیرش قرار داده است. با توجه به چنین رویکردی، هدف از این پژوهش، مطالعه جایگاه تعهد حسن نیت از منظر جنبه‌های مختلف (مفهوم، ماهیت، قلمرو و ضمانت اجراها) در حقوق ایران و فرانسه است. در نهایت با بررسی این موارد خواهیم یافت که در نظام حقوقی ایران موردی تحت حسن نیت به عنوان تئوری مستقل قابل استفاده نیست و ملاک عمل در این مورد حجیت ظهور نوعی (تئوری ظهور قابل اعتماد) است و برای مبنای حسن نیت در حقوق ایران باید روی شرط مقتضای عقد کار شود، زیرا مقتضای عقود، توافق و تعامل است و در توافق، طرفین برای رسیدن به یک هدف مشترک و در تعامل، برای نیل به هدف مشترک تلاش می‌کنند. بنابراین از ابتدا تا انتهای معامله باید حسن تعامل وجود داشته باشد.

واژگان کلیدی: تعهد حسن نیت، رفتار منصفانه، تئوری ظهور، تشکیل قرارداد، تفسیر قرارداد.

Received:2021/04/21 - Review:2021/06/10 - Accepted:2021/07/17

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۲۱ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۰/۰۶/۱۰ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۱۷

مقدمه

تحولات گسترده و پرشتاب روابط تجاری در چند دهه اخیر، توسعه حقوق از جمله حقوق قراردادهای و تجارت در بسیاری از کشورها را موجب شده است. بر این اساس، بررسی برخی از موضوعات همچون «حسن‌نیت و رفتار منصفانه» در قراردادهای که در گذشته به عنوان موضوعی فرعی و با گستره‌ای بسیار محدود مطرح می‌شده است، امروزه به عنوان اصلی مهم، جایگاهی ویژه و نقشی مؤثر و روزافزون را در حقوق قراردادهای و همچنین معاملات بین‌المللی یافته است، به گونه‌ای که در برخی از نظام‌های حقوقی از جمله فرانسه در ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جدید تعهدات این کشور مصوب ۲۰۱۶، به عنوان یک قاعده لازم‌الرعایه در تمام مراحل قرارداد از جمله مذاکره، انعقاد، اجرا و تفسیر شناخته می‌شود که این مقرر طبق نظم عمومی است و حتی توافق متعاقدين بر خلاف آن فاقد اثر است. به عبارت دیگر، حسن‌نیت به عنوان اصل الزام‌آور و موجب تکلیف، متضمن تعهدات و وظایفی برای طرفین در جریان تشکیل، اجرا، تفسیر و اعمال حقوق ناشی از قرارداد است. بر این اساس، طرفین باید با رعایت حسن‌نیت، مذاکرات قراردادی را آغاز کرده، در صورت توافق قرارداد را امضاء و در تفسیر و اجرای آن نیز با حسن‌نیت عمل کنند. در کشور ما قانونگذار هنگام تدوین قانون مدنی، نظر صریحی در خصوص اصل حسن‌نیت ارائه نکرده است. همین مسئله باعث شده که حقوقدانان نظرات کاملاً متفاوتی نسبت به آن داشته باشند و بررسی دیدگاه قانونگذار به اصل حسن‌نیت از ابتدا تاکنون نشان می‌دهد که گرایش به پذیرش آن در حقوق ایران در مجموع یک روند صعودی را طی کرده است. چنان که در مواد ۳ و ۳۵ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ به صراحت از آن نام برده شده است و یا مدلول مواد ۶۸۰ و ۲۶۳ قانون مدنی به نوعی بیانگر نفوذ مفهوم حسن‌نیت در نظام حقوقی ایران است. حتی امروزه در حقوق جدید، این اصل مبنای برخی از تئوری‌های نوین حقوق قراردادهای مثل تعهد به همکاری را تشکیل داده است (Kolein, 1993, 35). فایده پذیرش چنین اصلی در حقوق ایران، هماهنگ کردن اجرای قانون و تعهدات قراردادی با مقتضیات عدالت و انصاف است (صفایی و همکاران، ۱۳۸۴، ۴۵). از آن جایی که در ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جدید فرانسه، حسن‌نیت در تمام مراحل قرارداد پذیرفته شده است، لذا در این پژوهش به مطالعه جایگاه این اصل از منظر جنبه‌های مختلفی همانند مفهوم، ماهیت، قلمرو، ضمانت اجراها در حقوق ایران و فرانسه می‌پردازیم و به دنبال یافتن پاسخ برای این سؤالات هستیم که آیا لازم است که در حقوق ایران نیز همانند حقوق فرانسه، حسن‌نیت را در قراردادهای اجرا کنیم؟ بر فرض که حسن‌نیت راهکار خوبی در حقوق فرانسه باشد، آیا می‌توان یک تئوری عمومی جامع حسن‌نیت در حقوق ایران را در قراردادهای ایجاد کرد؟ شیوه مطالعه ما در این پژوهش بدین صورت است که

ابتداء، مفهوم و ماهیت تعهد حسن‌نیت در قراردادها و سپس قلمرو و ضمانت اجرای تعهد حسن‌نیت در قراردادها در حقوق ایران و فرانسه را مورد بررسی قرار داده و در پایان به جمع‌بندی مطالب می‌پردازیم.

۱- مفهوم و ماهیت تعهد حسن‌نیت در قراردادها در حقوق ایران و فرانسه

۱-۱- مفهوم تعهد حسن‌نیت در قراردادها در حقوق ایران و فرانسه

به رغم آن که حسن‌نیت در اکثر نظام‌های حقوقی مختلف شناخته شده و در موارد مختلفی از قوانین برخی کشورها لزوم رعایت آن مورد حکم قرار گرفته است، اما مجموعه قوانین هیچ یک از نظام‌های حقوقی ایران و فرانسه تعریف روشن و صریحی از حسن‌نیت ارائه نکرده‌اند و فقط در دکترین در مقام تعریف، مباحث و مطالبی مطرح شده است. حسن‌نیت که در آثار حقوقی به اصل حسن‌نیت و رفتار منصفانه تعبیر می‌شود، مبین نوعی صداقت و اخلاق‌محوری در روابط حقوقی است. حسن‌نیت از دو واژه «حسن» و «نیت» ترکیب یافته است. حسن به معنای مصدري نیکو شدن، خوب شدن، زیباشدن (عمید، ۱۳۷۹، ۷۹۲) و در معنای اسم مصدري به معنای نیکویی، خوبی، زیبایی و «نیت» به معنای «قصد، عزم و آهنگ» آمده است. «حسن‌نیت، واژه‌ای است در مقابل سوءنیت که در لغت، معنی قصد و نیت نیکو را می‌دهد.» (دهخدا، ۱۳۷۳، ۷۸۶۷). در فرهنگ‌های عمومی، ترکیب‌های «حسن‌النیه»، «حسن‌القصد»، «سلامه‌النیه» به کار رفته است؛ اما ترکیب حسن‌النیه نسبت به دیگر ترکیب‌ها کاربرد بیشتری دارد و عبارات «لحسن‌النیه»، «الحسن‌القصد» هم به عنوان قید و به معنای از روی «حسن‌نیت» استفاده شده است (فاروقی، ۱۹۹۱، ۳۱۸). برخی از حقوقدانان، حسن‌نیت را مفهومی سهل و ممتنع معرفی کرده‌اند (دیلمی، ۱۳۸۹، ۴۲) و برخی دیگر معتقدند که حسن‌نیت در معنای عام و کلی عبارت است از انجام وظایف به صورت صادقانه، منصفانه، معقول که دو طرف قرارداد یا اشخاص ثالث مرتبط با قرارداد از یکدیگر انتظار دارند، همراه با اهتمام به رعایت حقوق و منافع دیگران و دوری از هرگونه سوءنیت و فریب‌کاری و منابع فرافقهی، صداقت، عدالت، انصاف، قواعد فقهی چون اصل لزوم در عقود، لاضرر، احسان و اصل صحت، از مبانی اصل حسن‌نیت در منابع اسلامی است (نقیبی و همکاران، ۱۳۹۳، ۳۳). به نظر می‌رسد کسانی که در پی تعریف حسن‌نیت بوده‌اند، در این راستا بیشتر از مفاهیمی چون درستکاری، صداقت، انصاف و مانند آن استفاده می‌کنند. اگرچه مفاهیم مزبور تا حدودی از ابهام حسن‌نیت کاسته، اما هیچ یک کامل نیست. لذا شاید بتوان تعریفی از حسن‌نیت بدین شرح ارائه کرد: «رفتاری صادقانه، منصفانه و معقول که در مرحله گفتگوهای مقدماتی، انعقاد، اجرا و تفسیر قرارداد، عرفاً از طرفین نسبت به یکدیگر و یا حتی نسبت به اشخاص ثالثی که با قرارداد ارتباط پیدا می‌کنند، انتظار انجام آن می‌رود.» (باریکلو و خزایی، ۱۳۹۰، ۵۶) و یا در تعریفی دیگر از حسن‌نیت می‌توان بیان کرد: «رفتاری صادقانه، عادلانه و معقول که طرفین در قرارداد خود از یکدیگر یا حتی اشخاص ثالث که مشمول قرارداد

بودند یا متعاقباً با قرارداد ارتباط پیدا می‌کنند انتظار دارند». چنین انتظاری هر یک از طرفین را ملزم می‌کند که در مذاکرات قراردادی و در زمان انعقاد قرارداد با انصاف و صادق باشد و بعد از وقوع قرارداد نیز در تفسیر و اجرای تعهدات و نیز اعمال حقوق خود صادقانه و منصفانه عمل کند (ابراهیمی، ۱۳۸۸، ۶۷).

در حقوق فرانسه، حسن‌نیت ترجمه اصطلاح «Bonne Foi» است. حقوقدانان فرانسوی معتقدند که حسن‌نیت «راهنمای صادق و درست» است و «حسن‌نیت برای طلبکار نیز همانند بدهکار ضروری است» و برای شناخت آن باید به این موضوع توجه کرد که «صداقت، مقتضی انجام چه چیزی است». (planiol, 1930, 374). مطابق تعریف دایره‌المعارف فرانسوی دالوز، «حسن‌نیت معادل حقوقی حسن اراده اخلاقی است. حقوق با توجه به این حسن اراده (و نه فقط حسن قصد) برای آن در اعمال و روابط حقوقی ارزش قائل شده و آثار و امتیازاتی به آن اعطاء می‌کند که غالباً در مفهوم متضاد خود برای به جریان انداختن ضمانت اجرای سوءنیت، به ویژه تدلیس یا تقلب، متبلور می‌شود». قانونگذار فرانسه در سال ۲۰۱۶ میلادی در ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی فرانسه، رعایت حسن‌نیت را در زمان مذاکره، تشکیل و اجرای قراردادها لازم دانسته است. این ماده بدون ارائه تعریفی از حسن‌نیت، صرفاً به تحلیل آن در تمام مراحل قرارداد توجه کرده است. البته لازم به ذکر است که حقوقدانان فرانسوی، دو معنای کلی و مستقل را برای حسن‌نیت شناسایی نموده‌اند. معنای نخست، «درستکاری در اعمال حقوقی» و معنای دوم، «تصور اشتباه و قابل اغماض» است که به منزله یک حق مورد حمایت واقع شده است (Vanel, 1984, n.3). بر اساس این معانی، حسن‌نیت دو کارکرد مستقل دارد. در کارکرد نخست، به عنوان قاعده‌ای لازم‌الاجرا در انعقاد، اجرا و تفسیر قراردادها حکومت دارد و در کارکرد دوم به عنوان معنای حقوقی، توجیه‌کننده حمایت از شخص در موارد اشتباه و تصور نادرست به کار می‌رود که ناظر بر عدم اطلاع و ناآگاهی شخص است. مفهوم اخیر که بیشتر در حقوق فرانسه مورد توجه واقع شده، موجب حمایت قانونگذار از شخص ناآگاه می‌شود.

۱-۲- ماهیت تعهد حسن‌نیت در قراردادهای حقوق ایران و فرانسه

حسن‌نیت از یک سو، یک مفهوم اخلاقی و از سوی دیگر یک قاعده رفتاری است که موجب می‌شود به عنوان یک معیار منعطف عمل کند. اصل حسن‌نیت و انصاف از اصول قدیمی هستند که در تمام روابط انسان‌ها، اعم از روابط حقوقی و قراردادی یا در امور اجتماعی وجودش ضروری می‌باشد. لذا با توجه به مفهوم حسن‌نیت، به این موضوع می‌پردازیم که آیا حسن‌نیت می‌تواند در جایگاه یک اصل حقوقی قرار بگیرد؟ به عبارت دیگر ماهیت حسن‌نیت چیست؟ ماده ۳ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ مقرر

می‌دارد: «قضات دادگاه موظفند موافق قوانین به دعاوی رسیدگی کرده و حکم مقتضی صادر و یا فصل خصومت نمایند. در صورتی که قوانین موضوعه کامل یا صریح نبوده یا متعارض باشند یا اصلاً قانونی در قضیه مطروحه وجود نداشته باشد با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر و اصول حقوقی که مغایر با موازین شرعی نباشد حکم قضیه را صادر نمایند و نمی‌توانند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزند والا مستنکف از احقاق حق شناخته شده و به مجازات آن محکوم خواهند شد.» همانطور که ملاحظه می‌شود در این ماده به اصول حقوقی اشاره شده است و به عنوان یکی از منابعی که قاضی موظف است طبق آن به دعاوی رسیدگی کرده و حکم مقتضی را صادر نماید مطرح شده است (انصاری، ۱۳۹۱، ۱۲۱).

الف- تعهد حسن نیت به مثابه اصل حقوقی: به نظر اکثریت نویسندگان حقوقی، حسن نیت یک اصل کلی حقوقی است که شمار زیادی از قواعد دیگر از آن گرفته می‌شود، زیرا که الزام و ضرورت آن مختص طرفین تعهد قراردادی نیست، بلکه منطبق بر الزاماتی خارج از قلمرو قراردادی نیز می‌باشد، به طوری که در حضور یا فقدان رابطه قراردادی به یک اندازه ایفای نقش می‌کند و موارد کاربرد آن متعدد و متنوع بوده و حتی قواعد متفاوتی را تشکیل می‌دهد (جعفری تبار، ۱۳۸۳، ۱۹۹). بنابراین، حسن نیت یک اصل مسلم حقوقی در عرصه حقوق داخلی و بین‌المللی است و علت آوردن کلمه اصل، بدین جهت است که اصل، مفهوم شناخته شده تری بوده و از استحکام و شمول بیشتری نسبت به قاعده برخوردار است. لذا در تبیین ماهیت حسن نیت از واژه اصل استفاده می‌کنیم و می‌توان بر این عقیده بود که حسن نیت یک اصل حقوقی است و به مثابه اصل اساسی تعهدات به ضرورت‌های دارای اهمیت کلی پاسخ می‌دهد که مبتنی بر نوع دوستی و توجه به منافع دیگران است که در این صورت آن را به عنوان یک اصل کلی تلقی می‌کنیم. لذا با توجه به این که در حقوق ایران چنین نهادی پیش‌بینی نشده، شایسته است با تبیین مبانی آن از ناحیه حقوقدانان، جایگاه آن به عنوان یک اصل در نظام حقوقی ایران و نیز تأثیر آن در قانونگذاری به صورت برجسته آشکار گردد. حسن نیت در قانون مدنی جدید فرانسه در تمام مراحل قراردادی به کار می‌رود و صرفاً اصل خاص حقوق قراردادها نیست، بلکه معنای وسیعی دارد که در موارد غیرقراردادی همچون حقوق اموال، خانواده و اسناد تجاری نیز به کار می‌رود. به عبارتی، اصل حسن نیت به معنای همکاری و صداقت، امروزه یک اصل بنیادی در حقوق فرانسه است و رویه قضایی، اجرای آن را به عنوان یک اصل کلی حقوقی توسعه داده است و قلمرو اجرای آن را به حقوق قراردادها محدود نکرده است.

ب- تعهد حسن نیت به مثابه اصل اخلاقی: اگرچه امروزه زندگی بشر دچار تغییر و تحول بسیاری شده است، اما اخلاق، همچنان یکی از مهم‌ترین منابع حقوق می‌باشد. در حقوق کنونی ریشه بسیاری از مقررات

اخلاق است، چنان که لزوم وفای به عهد و ضرر نزدن به دیگران و پای‌بند بودن به قراردادهای و رد امانت از احکام اخلاقی است که از طرف قانونگذار تضمین شده و در زمره قواعد حقوقی درآمده است (کاتوزیان، ۱۳۸۴، ۶۰). با این حال یک قاعده اخلاقی محض، نمی‌تواند در حقوق جایگاهی داشته باشد، چرا که این گونه قواعد، یکسری از قواعد اختیاری هستند که الزام در رعایت و عدم رعایت آن‌ها وجود ندارد و غالباً جنبه شخصی دارند. همچنین یک قاعده اخلاقی، هنگامی که وارد حقوق می‌شود دیگر نام اخلاق را ندارد و قانون می‌شود و ضمانت اجرا دارد. مثلاً دروغ‌گویی در اخلاق، امری مذموم و ناپسند است، اما زمانی که وارد حقوق می‌شود شکل قانون می‌گیرد و در برخی موارد برای آن مجازات هم تعیین می‌شود. در واقع قواعد حقوقی همان قواعد اخلاقی می‌باشند که ضمانت اجرا پیدا کرده‌اند. در حقوق فرانسه، اجماع نویسندگان در مورد ماهیت حسن‌نیت این است که جوهره حسن‌نیت یک امر اخلاقی است که هم اکنون در قوانین اکثر کشورهای صراحتاً وارد شده و در کشورهای دیگر نیز مبنای وضع احکام متعدد گردیده و در واقع به یک قاعده حقوقی تبدیل شده است. به عبارت روشن‌تر، حسن‌نیت صرفنظر از این که واجد ارزش‌های اخلاقی است، یک اعتبار حقوقی مبنی بر رعایت اعتماد دوجانبه را نیز به همراه دارد که به قاضی اجازه می‌دهد ضمانت اجرای این الزام را اعمال نماید و وجود این خصائص است که تلقی حسن‌نیت را به عنوان یک قاعده حقوقی مسجل نموده است.

۲- قلمرو و ضمانت اجرای تعهد حسن‌نیت در قراردادهای حقوق ایران و

فرانسه

۲-۱- قلمرو تعهد حسن‌نیت در قراردادهای حقوق ایران و فرانسه

همان‌طور که در مباحث قبلی هم بیان شد، حسن‌نیت یک اصل کلی است که در تمام زمینه‌های حقوقی کاربرد دارد؛ در اموال، نکاح، معاملات، اسناد تجاری و ادله اثبات دعوا، جلوه‌ی حسن‌نیت مشهود است. در قانون مدنی جدید فرانسه، حسن‌نیت در تمام مراحل اجرای قرارداد به صراحت ذکر گردیده است و لزوم رعایت آن به وسیله دکترین و رویه قضایی بحث شده است. باید توجه داشت که حسن‌نیت در طول دوران یک قرارداد اعم از مذاکرات مقدماتی، انعقاد و اجرای یک عقد، در سراسر آن نقش خود را ایفاء می‌کند. گاهی قرارداد را تفسیر می‌کند، گاهی آن را تکمیل می‌کند و خلاءهای پیش‌بینی نشده آن را تکمیل می‌کند. در واقع هرگاه طرفین در روابط قراردادی خود با مشکلی مواجه شوند، حسن‌نیت به عنوان یک استاندارد رفتاری به کمک طرف زیان دیده خواهد آمد (اولادی و خسروی، ۱۳۹۴، ۸). در حقوق قراردادهای ایران، قانون مدنی اشاره‌ای به حسن‌نیت ننموده است، اما در ماده ۳۵ قانون تجارت الکترونیکی مصوب سال ۱۳۸۲

«لزوم حسن نیت در معاملات» تصریح شده و از ریشه‌های عمیقی نیز برخوردار است. در این بحث، قلمرو حسن نیت در مرحله اجرا، مذاکرات، تشکیل و تفسیر قرارداد در حقوق ایران و فرانسه را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

الف- قلمرو تعهد حسن نیت در قراردادها در مرحله مذاکرات و تشکیل قرارداد: در این مرحله، اصل و قاعده اولیه عبارت است از آزادی طرفین در ورود به مذاکره، ادامه آن و در نهایت تصمیم به انعقاد یا قطع مذاکرات. شخص تا زمانی که تصمیم به انعقاد قرارداد نگرفته از هرگونه تعهدی آزاد است، لیکن حسن نیت به عنوان یک ابزار حقوقی، این قاعده اولیه را بدین صورت محدود می‌سازد که آزادی مذاکره به معنای سوءاستفاده از آن و یا بی‌توجهی به منافع دیگران نیست. بنابراین ورود به مذاکره بدون قصد انعقاد، به قصد کسب اطلاعات محرمانه و مهم و... رفتاری خلاف حسن نیت بوده و مسئولیت‌زا است. در این مرحله، حسن نیت مبنای تعهد دادن اطلاعات برای فراهم ساختن زمینه اخذ تصمیم آگاهانه و تعهد حفظ محرمانگی اطلاعات دریافتی نیز می‌باشد (حاجی‌پور، ۱۳۹۲، ۳۸). اشخاص در جریان مذاکرات پیش قراردادی، برای جلب رضایت مخاطب، موضوع معامله را توصیف و مسائل مهمی از جمله اسرار تجاری، دانش فنی و امور مالی را مطرح می‌کنند. حتی اگر گفتگو به انعقاد قرارداد نینجامد، حسن نیت ایجاب می‌کند اطلاعات تجاری افشاء شده در مذاکرات پیش قراردادی همچنان سری باقی بماند و در اختیار اشخاص ثالث قرار نگیرد. لازم به ذکر است که حسن نیت نه تنها بر گفتگوهای پیش قراردادی حکومت می‌کند، بلکه هدف آن به نتیجه رسیدن گفتگوها و وقوع قرارداد است. حسن نیت در حمایت از قصد و رضای قراردادی ایجاب می‌کند قصد و رضا به صورت واقعی و واضح ارائه گردد که این رضای واقعی به انجام معامله با توصیف درست موضوع قرارداد محقق می‌شود (کاتوزیان و عباس‌زاده، ۱۳۹۲، ۱۷۶).

حسن نیت در مرحله مذاکراتی در دو نقش ظاهر می‌شود: از یک طرف حسن نیت، آزادی شخص در مذاکره را محدود می‌کند؛ شخص آزاد است که مذاکره را شروع، ادامه و در نهایت خاتمه دهد، ولی اعمال آزادی می‌بایست با مورد لحاظ قرارداد حق و منافع طرف دیگر قرین باشد. بنابراین در صورتی که مذاکره کننده بدون قصد جدی مذاکره، آن را شروع کند فاقد حسن نیت تلقی می‌شود. همچنین است فرضی که شخص با قصد جدی، وارد مذاکره شده ولی در جریان آن از انعقاد قرارداد منصرف می‌شود و علیرغم عدم اطلاع موضوع به طرف مقابل، مذاکره را ادامه داده و در نهایت به نام آزادی قراردادی به مذاکره خاتمه می‌دهد. در این موارد حسن نیت، شخص را از اعمال مطلق و بی قید آزادی قراردادی بازداشته و شخص را متوجه این واقعیت می‌کند که وی بایستی در اعمال آزادی خود، حقوق و منافع غیر را مورد توجه قرار دهد، در غیر این صورت به علت فقدان حسن نیت ممکن است با مسئولیت مواجه شود (حاجی‌پور، ۱۳۹۵، ۸۶). بنابراین با توجه به

مواردی که بیان شد، در حقوق ایران، اگر حسن‌نیت به عنوان اصل پذیرفته شود، قابل تسری به حوزه‌های مختلف حقوق قراردادها از جمله دوره پیش قراردادی نیز خواهد بود و اگر استثناء تلقی شود باید در پذیرش آن به موارد منصوص اکتفا کرد. به عنوان مثال در حقوق ایران، تعهد به دادن اطلاعات در دوره پیش قراردادی به عنوان یک قاعده کلی پیش‌بینی نشده است. هر یک از طرفین می‌تواند اطلاعاتی را در اختیار طرف مقابل قرار دهد که به سود خود اوست و اگر در اثر عدم اطلاع، اشتباهی برای طرف دیگر به وجود آید، در صورتی که این اشتباه در کیفیت و مشخصات اصلی مورد معامله باشد، امکان فسخ یا بطلان قرارداد را فراهم می‌آورد (شهیدی، ۱۳۷۷، ۱۷۳). به عبارتی دیگر در حقوق ایران، طرفین قرارداد طبق اصل حاکمیت اراده و آزادی قراردادی در انجام مذاکرات مقدماتی از آزادی عمل برخوردار بوده و الزامی به تشکیل قرارداد ندارند. به همین دلیل طرفین مذاکره پس از انجام مذاکرات و گفتگو درباره مسائل موضوع عقد می‌توانند عقدی واقع سازند و یا این که از انعقاد آن خودداری کنند. پس به عنوان یک قاعده کلی بایستی گفت هیچ کس را نمی‌توان بابت برهم زدن این گونه مذاکرات ملامت و سرزنش نمود (کاتوزیان، ۱۳۷۴، ۲۸۷).

در حقوق فرانسه علی‌رغم این که ضرورت رعایت حسن‌نیت در دوره پیش قراردادی در قانون مدنی قدیم فرانسه پیش‌بینی نشده بود، لیکن «سالی» حقوقدان معروف فرانسوی در ابتدای قرن بیستم پیشنهاد نمود تا مفاهیم حسن‌نیت و رفتار منصفانه، در دوره پیش از انعقاد قرارداد نیز به کار رود و مسئولیت ناشی از عدم رعایت آن‌ها پذیرفته شود (saleilles, 1907, 697) و در حال حاضر در ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جدید فرانسه ضرورت رعایت حسن‌نیت در دوره پیش قراردادی به صراحت پیش‌بینی شده و حتی تعهد به همکاری و مشارکت در دوره پیش قراردادی مورد تأیید دادگاه‌های فرانسه قرار گرفته است، به طوری که امارات و قرائن نسبتاً متعددی را می‌توان پیدا نمود که حکایت از پذیرش و لزوم حسن‌نیت در مرحله انعقاد قرارداد دارد. تنوری عیوب رضا و همچنین تعهد به اطلاع‌رسانی می‌تواند نمونه‌ای از آن باشد. بروز حسن‌نیت در مرحله انعقاد قرارداد علاوه بر تعهد سلبی فریب ندادن و سوءاستفاده نکردن از وضعیت طرف مقابل، مستلزم حالت مثبت تعهد به اطلاع‌رسانی نیز می‌باشد. امروزه دکترین حقوق فرانسه سعی کرده است که حسن‌نیت را به عنوان یک اصل کلی قلمداد نماید که منحصر به مرحله اجرای قرارداد نبوده، بلکه در تمام مراحل قراردادی و حتی پیش قراردادی لازم‌الرعایه باشد. بنابراین رویه قضایی فرانسه حاکی از اعتبار حسن‌نیت در مرحله مذاکرات و مبنای مسئولیت پیش قراردادی است، به طوری که در حقوق این کشور نیز همانند سایر کشورهای رومی ژرمنی و کشورهای کامن‌لا، اصل اولیه این است که طرفین در انجام مذاکره و خاتمه دادن به آن آزادند و این امر در واقع ناشی از اصل بنیادین حاکمیت اراده و آزادی قراردادی طرفین است.

ب- قلمرو تعهد حسن نیت در قراردادهای در مرحله اجرا و تفسیر قرارداد: یکی از قواعدی که باعث تکمیل اصل لزوم وفای به عهد می‌شود، قاعده حسن نیت در اجرای قرارداد است که بر اساس آن، اجرای مفاد قرارداد منوط به رعایت قاعده حسن نیت است. در واقع قاعده لزوم حسن نیت در اجرای قرارداد، نتیجه پیوند حقوق و اخلاق است و بنا بر رعایت همین پیوند، دو طرف باید در برابر هم با حسن نیت رفتار کنند و بر همین اساس، اجرای قرارداد را بخواهند (شفایی، ۱۳۷۶، ۸۶). در حقوق ایران اجرای با حسن نیت قراردادهای امری مسلم می‌باشد. یکی از نویسندگان حقوقی در این مورد اعتقاد دارد که حسن نیت در اجرای قرارداد واجد مفهومی است که این مفهوم (رعایت صداقت و درستی) در اجرای قراردادهای همان «عمل به وجه معروف» تعبیر می‌گردد (صالحی‌راد، ۱۳۷۸، ۹۲) که به طور کلی‌تر در مواد مختلف قانون مدنی مورد توجه قرار گرفته است: ماده ۲۲۵ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «متعارف بودن امری در عرف و عادت به طوری که عقد بدون تصریح هم منصرف به آن باشد به منزله ذکر در عقد است». همچنین ماده ۲۲۰ قانون مدنی با بیان این که «عقود نه فقط متعاملین را به اجرای چیزی که در آن تصریح شده است ملزم می‌نماید، بلکه متعاملین به کلیه نتایجی هم که به موجب عرف و عادت یا به موجب قانون از عقد حاصل می‌شود ملزم می‌باشند.» دامنه تعهدات قراردادی طرفین را توسعه داده است. در حقیقت مطابق این ماده علاوه بر قرارداد، قانون، عرف و عادات نیز در زمره منابع تعهدات قراردادی به شمار می‌آیند که بحث از اجرای با حسن نیت قرارداد از دریچه این منابع مورد مطالعه می‌باشد.

طرفداران قاعده لزوم رعایت حسن نیت در اجرای قرارداد که در ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جدید فرانسه هم مقرر شده است، چنین تفسیر می‌کنند که باید هر دو طرف قرارداد، در اجرای آن حسن نیت نشان دهند و قرارداد با حسن نیت اجرا شود. طرفین باید در اجرای قرارداد با یکدیگر همکاری و همیاری متقابل داشته باشند و از هر اقدامی که ایفای تعهد را برای یک طرف دشوار می‌سازد اجتناب ورزند. بنابراین از متعهد نمی‌توان اجرای قرارداد را در شرایط سخت و دشوار انتظار داشت؛ چرا که عدم توجه به حوادث غیرمترقبه اوضاع و احوال قرارداد را دگرگون ساخته و مطالبه اجرای دقیق و کامل قرارداد در چنین شرایطی، رفتار مغایر با حسن نیت تلقی می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۹۵، ۷۷)، از سویی دیگر اجرای با حسن نیت قرارداد که در ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی فرانسه آمده، در تفسیر قرارداد نیز دخیل بوده و نقش به‌سزایی دارد. زیرا اگر مراد ماده مذکور درستی و صداقت در تعهدات مصرح قراردادی باشد، شناخت تعهدات قراردادی با تفسیر و احراز قصد متعاقدين ملازمه دارد و به عبارتی مادامی که تعهدات معلوم نگردد، تکلیف همکاری صادقانه بدون محمل خواهد بود (انصاری، ۱۳۹۱، ۱۷۹) و یا در صورت عدم رعایت حسن نیت در تفسیر، نمی‌توان مطمئن شد آن چه به اجرا درآمده همان منظور متعاقدين بوده است. البته تمییز حسن نیت در اجرای عقد از تفسیر عقد

ایجاب می‌نماید که مفاهیم اجرا و تفسیر را از یکدیگر تفکیک نمایم. هرچند این دو با هم ارتباط داشته و بسیاری از اوقات نیز موجب اشتباه می‌گردند، لیکن به نظر می‌رسد که قاعده اجرای با حسن‌نیت، روش اتخاذ شده برای تفسیر عقد است.

در قانون مدنی ایران علیرغم این که از جهات زیادی از قانون مدنی فرانسه اقتباس شده، اما بحثی را در مورد تفسیر قرارداد به طور مستقل و صریح نیاورده و مقررات تفسیری در حقوق ایران در پرتو احکام عرف و پاره‌ای از اصول عملی و همچنین کلمات و قرائن برداشت می‌گردد. منظور از ملزم بودن تفسیرکننده به رعایت حسن‌نیت در تفسیر قرارداد، اقدام وی بر اساس اصول حقوقی حاکم بر قراردادها است و نقش حسن‌نیت در تفسیر قرارداد به سه صورت متصور است: اول این که چون تفسیر قرارداد خود یکی از اعمال حقوقی است، باید با حسن‌نیت توأم باشد. در حالت دوم تأثیری که حسن‌نیت متعاقدين هنگام انعقاد عقد بر تفسیر آن می‌گذارد بررسی می‌شود، در حالت سوم از تأثیر حسن‌نیت بر تفسیر زمانی است که دو احتمال مساوی در مفاد قرارداد داده شود که در این حالت تفسیری که با حمل رفتار طرفین بر حسن‌نیت منطبق است، مقدم می‌شود (قشقای، ۱۳۷۸، ۱۹۶). بنابراین از آن جایی که هر یک از متعاملین ملزم به رعایت حسن‌نیت درباره دیگری است، بر این اساس قاضی یا داور نیز باید عبارات قرارداد را طوری تفسیر کند که با حسن‌نیت آن‌ها منافات نداشته باشد (ابراهیمی، ۱۳۸۸، ۸۴).

در حقوق ایران صرفاً در ماده ۳ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ رعایت حسن‌نیت در تفسیر مورد توجه قرار گرفته است. این ماده که ظاهراً حکم یک قانون فراملی را دارد، مقرر می‌دارد: «در تفسیر این قانون همیشه باید به خصوصیت بین‌المللی، ضرورت توسعه هماهنگی بین کشورها در کاربرد آن و رعایت لزوم حسن‌نیت توجه کرد.» این ماده شبیه ماده ۷ کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا مصوب ۱۹۸۰ بوده و به نظر، سیاق یک قانون داخلی را ندارد، اما طلیعه‌ای برای وضع قوانین آتی و تکمیل قوانین موجود می‌باشد. به نظر می‌رسد غرض از رعایت حسن‌نیت در تفسیر قرارداد، رعایت استاندارد رفتاری است و توجه به قصد و رضای طرفین نیز باید بر مبنای این استاندارد صورت گیرد. اگر در هیچ یک از مواد قانونی نقش حسن‌نیت در تفسیر ذکر نگردیده، نمی‌توان اهمیت و یا پذیرش این نهاد را در حقوق ایران منتفی دانست. در حقوق فرانسه اولین گامی که برای تفسیر قرارداد باید مدنظر قرار گیرد، اراده متعاقدين می‌باشد و قانون مدنی فرانسه برای تفسیر عقد، صرفاً اراده مشترک طرفین را مورد توجه قرار داده است و در صورت فقدان آن، عرف را مقدم می‌داند، البته عرفی که بایستی ممکن و باورکردنی باشد. در هر حال قاضی باید در مراجعه به اراده شخصی یا اراده مشترک، رعایت حسن‌نیت را بنماید و حسن‌نیت را معیاری بر این دو قرار دهد. بدون توجه

به این امر، ممکن است طرفین از اراده و هدف خود دور شده و اصل حاکمیت اراده نیز تحت الشعاع قرار گیرد. چنانچه قرارداد به لحاظ سکوت طرفین ناقص باشد تفسیر به معنای حقیقی، معنا نداشته، اما قاضی در تکمیل آن بایستی اقدام نموده و حسن نیت را نیز مراعات نماید (planiol,1930,374).

۲-۲- ضمانت اجرای تعهد حسن نیت در قراردادها در حقوق ایران و فرانسه

یکی از مسائل اساسی راجع به حسن نیت، موضوع ضمانت اجرای تخلف از این اصل در هر یک از مراحل قرارداد است. به طور کلی، دو نوع ضمانت اجرای عمده برای نقض این اصل می‌توان ذکر کرد که در ذیل آن را بررسی می‌کنیم.

الف- پایان دادن به قرارداد: خاتمه دادن به قرارداد از طریق فسخ یا ابطال آن توسط طرف مقابل و یا اعلام بطلان و بی‌اعتباری قرارداد در قانون یا رویه قضایی دادگاه‌ها و مراجع داوری از ابزارهای حقوقی به کار گرفته شده به عنوان ضمانت اجرای نقض حسن نیت یا اقدام مغایر با حسن نیت است. هرگاه قرارداد از روی حسن نیت (صادقانه) منعقد نشده باشد و اقدامات تقلب آمیز برای تحقق آن صورت گرفته باشد و قرارداد صرفاً صورت ظاهری داشته و هدف آن چیز دیگری جز مقتضای ذات عقد باشد، قرارداد باطل بوده و آثاری به جای نمی‌گذارد. به عنوان مثال، یکی از قراردادهایی که اگر در حین انعقاد آن‌ها اعمال برخلاف حسن نیت انجام شود باطل خواهند بود قراردادهای بیمه می‌باشد، به طوری که قرارداد بیمه به عنوان قرارداد توأم با بالاترین حد حسن نیت شناخته شده و حتی می‌توان گفت رعایت حسن نیت در عقد بیمه از شرایط اساسی صحت معامله است. همچنین قراردادهای مختلف بیمه مانند بیمه عمر و بیمه دریایی نیز از این مقوله هستند، زیرا هرگونه کتمان واقع که بیمه‌گذار در مقابل بیمه‌گر در هنگام قرارداد بیمه انجام دهد، می‌تواند موجب سلب مسئولیت بیمه‌گر شود. از این رو بیمه‌گذار متعهد است تمام جزئیات و حقایق مربوط را افشاء نماید (کاشانی، ۱۳۸۱، ۱۱۳).

در حقوق فرانسه، هرگونه سکوت و کتمان که منجر به جهل طرف دیگر نسبت به وضعیت و شرایط دقیق قرارداد گردد، دارای ضمانت اجرا است. اما این بر عهده بیمه‌گر است که سوءنیت بیمه‌گذار را اثبات نماید. قضات در بررسی ماهوی باید با اقتدار کامل به ارزیابی این امر بپردازند و هرگونه اعلام خلاف واقع توأم با سوءنیت از سوی مسبب حادثه دارای جریمه است و موجب محدودیت توسل احتمالی متضرر به استفاده از صندوق تضمین خسارت ناشی از خودروها می‌گردد (Vanel,1984,49). ضمانت اجرای حق فسخ نیز در مورد حسن نیت ناظر به حالتی است که رعایت حسن نیت، یک شرط ضمنی یا صریح قراردادی باشد. چنانچه طرف قرارداد در هنگام انعقاد، مطابق حسن نیت رفتار ننموده باشد، طرف دیگر حق فسخ قرارداد را خواهد داشت. خیار تدلیس مندرج در ماده ۴۳۸ قانون مدنی ایران را می‌توان بر مبنای تئوری حسن نیت توجیه نمود و

در حقوق فرانسه هم تدلیس، اقدامی خلاف حسن‌نیت است که این برداشت مورد حمایت دکترین و رویه قضایی هم واقع شده است (انصاری، ۱۳۹۱، ۲۶۴).

ب- مطالبه خسارت: در مواردی که امکان فسخ یا تقاضای بطلان قرارداد وجود ندارد، متعاقد زیان دیده از نقض حسن‌نیت می‌تواند مطالبه خسارت نماید. به عبارت دیگر صرف‌نظر از موارد بطلان و حق فسخ، نقض کننده حسن‌نیت مسئول خسارات وارده به زیان دیده نیز می‌باشد. در ماده ۳۰۱ اصول حقوق قراردادهای اروپایی، ضرورت جبران خسارت در صورت نقض تعهد حسن‌نیت در جریان مذاکرات مقدماتی به صراحت بیان شده است. به موجب این ماده، طرفی که مغایر با حسن‌نیت و رفتار منصفانه مذاکره می‌کند و یا مذاکرات را قطع می‌کند، مسئول زیان‌هایی است که به دیگری وارد می‌آورد. در حقوق ایران، قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ در ماده ۶۹ برای نقض تعهدات، مجازات کیفری در نظر گرفته است. اما مطابق قواعد و مقررات مربوط به مسئولیت مدنی، زیان دیده حق مطالبه خسارت نیز خواهد داشت. در حقوق فرانسه نیز تقلب، تدلیس، تقصیر و سوءاستفاده از حق، مکانیسم‌هایی هستند که به قاضی امکان می‌دهند که شخص بدون حسن‌نیت (با سوءنیت) را مورد مجازات قرار دهد. به این منظور طرف قراردادی که سوءنیت دارد باید مجازات‌هایی را تحمل نماید و طرفی که حسن‌نیت را نقض نموده مشمول اصل جبران خسارت می‌شود. بنابراین رویه قضایی فرانسه شخصی که تعهداتش را از روی حسن‌نیت انجام نمی‌دهد، مقصر و مسئول جبران خسارت می‌داند.

نتیجه و پیشنهاد

در حقوق موضوعه، حسن‌نیت اولین بار در سال ۱۸۰۴ میلادی، بر مبنای تفکراتی که الهام گرفته از مکتب حقوق طبیعی بود در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی قدیم فرانسه وارد شد. در این ماده آمده بود که کنوانسیون‌ها (توافق‌ها) باید با حسن‌نیت اجرا شوند. در حالی که در ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی جدید فرانسه به این نتیجه رسیده‌اند که حسن‌نیت هم در مرحله پیش قراردادی (مذاکرات مقدماتی)، هم در زمان انعقاد قرارداد و هم در زمان اجرای قرارداد لازم است و حتی این مقرر از موارد نظم عمومی است و نمی‌شود خلاف آن را شرط نمود. لازم به ذکر است که در بحث حسن‌نیت قبل از انعقاد قرارداد، رویه قضایی فرانسه این بحث را حداقل در دو مورد توسعه داده است: یکی در بحث سکوت تزویرآمیز^۲ که خود این امر می‌تواند از مصادیق تدلیس باشد و تحول دیگر در حقوق فرانسه مربوط به دایرکتیو ۹۳/۱۳^۳ بوده که راجع به شروط تحمیلی (unfair terms) است و در فرانسه به آن (clause abusives) گفته می‌شود و فرانسوی‌ها این شروط تحمیلی را در زمان قرارداد

2- Retisence dolosive

3-Directive 93/13

پذیرفته و به حسن نیت تن در داده‌اند. حتی در حقوق فرانسه، عدم ارائه اطلاعات در دوره پیش قراردادی با عناوین مختلفی چون اظهار خلاف واقع، اشتباه، تدلیس یا غرور، سبب ایراد خدشه بر قرارداد شده و افزون بر امکان فسخ قرارداد، حق مطالبه زیان‌های وارده را نیز به زیان دیده اعطاء می‌نماید.

مطالعه مقررات نظام‌های حقوقی نشان‌دهنده این واقعیت است که دغدغه مشترک تمام نظام‌ها این است که از حسن نیت در روابط حقوقی حمایت کرده و با سوء نیت مقابله نمایند، زیرا داشتن حسن نیت در قرارداد نه تنها به معنای پرهیز از هرگونه رفتار قراردادی ناشایست می‌باشد، بلکه حسن نیت داشتن در قرارداد، ملازم اجرای قرارداد با اراده صحیح و به کار بستن تمامی سعی و تلاش برای اجرای کلیه تعهدات نیز خواهد بود. در حقوق ایران، اصطلاح خاصی با عنوان «حسن نیت و رفتار منصفانه» بدان مفهوم که موضوع بحث محافل حقوقی و رویه قضایی محاکم غربی است، مورد پذیرش مقنن و رویه قضایی قرار نگرفته است و موارد بیان شده که بر پذیرش این مفهوم دلالت دارند تنها در خصوص مورد خویش قابل اعمال هستند و نمی‌توان از آن‌ها یک اصل کلی و فراگیر در قراردادها را استنتاج کرد. ما یک بحث حسن نیت و سوء نیت، یک بحث علم و جهل و یکی هم بحث اعتماد به ظاهر (تئوری ظهور) داریم و به نظر ما اگر روی همین تئوری ظهور قابل اعتماد بحث کنیم و آن را توسعه بدهیم، قسمت مهمی از تئوری حسن نیت پوشش داده می‌شود. ما یک نظریه عامی داریم که در روند مذاکرات می‌شود به آن استناد کرد و آن بحث مقتضیات عمومی عقود است که مبتنی بر توافق و تعامل است و از آن جا که رابطه بین حسن نیت و حسن تعامل، عموم و خصوص من وجه می‌باشد، در نتیجه این حسن تعامل باید در تمام مراحل قرارداد از ابتدا تا انتها وجود داشته باشد و از آن جایی که امروزه با رشد پرشتاب روابط اقتصادی و تجاری از صحنه‌های داخلی و بین‌المللی، شناسایی صریح حسن نیت و فرض وجود آن در روابط اقتصادی، امری اجتناب‌ناپذیر است، به طوری که حتی محاکم قضایی و دیوان‌های داوری بین‌المللی در موارد فراوانی با استناد به این اصل، قراردادها و معاهدات بین‌المللی را تفسیر و مبادرت به صدور حکم کرده‌اند، بنابراین انتظار می‌رود که دستگاه قانونگذاری ما نیز در پاسخ به این نیاز حقوقی و در جهت انطباق بیشتر قوانین جاری با حقوق زنده دنیا با درج صریح این اصل کلی در قوانین موضوعه، موجبات پویایی و توسعه قواعد عمومی قراردادها در حقوق اسلامی را فراهم و با تصویب ماده‌ای، حسن نیت را به صراحت پیش‌بینی کند تا از این طریق از یک سو، نظام حقوقی به اصولی مجهز شود که قضات را در حل و فصل مسائل جدید و پیش‌بینی نشده یاری کند و زمینه‌های به روز شدن نظام حقوقی با تحولات جدید در حوزه‌های مختلف اقتصادی، تجاری و اجتماعی و انسجام آن صورت گیرد. از سوی دیگر، با تصریح به اصل حسن نیت، زمینه همگرایی نظام حقوقی ایران با اسناد بین‌المللی و گسترش تجارت بین‌المللی در ایران فراهم می‌آید.

منابع

فارسی

- انصاری، علی، ۱۳۹۱، **تئوری حسن نیت در قراردادهای (مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و نظامهای حقوقی معاصر)**، چاپ دوم، تهران، انتشارات جنگل جاودانه.
- ابراهیمی، یحیی، ۱۳۸۸، مطالعه تطبیقی مفهوم و آثار حسن نیت در انعقاد، تفسیر و اجرای قراردادهای، **مجله حقوقی بین المللی**، شماره ۴۱.
- ابراهیمی، یحیی، ۱۳۹۵، **نظریه حقوقی حسن نیت در حقوق قراردادهای**، چاپ اول، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی شهردانش.
- اولادی، مریم و خسروی، مجتبی، ۱۳۹۴، **نقض حسن نیت در مذاکرات پیش قراردادی**، چاپ اول، تهران، انتشارات جنگل جاودانه.
- باریکلو، علیرضا و خزایی، سیدعلی، ۱۳۹۰، اصل حسن نیت و پیامدهای آن در دوره پیش قراردادی؛ با مطالعه تطبیقی در حقوق انگلیس و فرانسه، **مجله حقوقی دادگستری**، شماره ۷۶.
- جعفری تبار، حسن، ۱۳۸۳، **مبانی فلسفی تفسیر حقوقی**، چاپ اول، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- حاجی پور، مرتضی، ۱۳۹۲، حسن نیت تکلیفی در فقه امامیه، **فقه و حقوق اسلامی**، شماره ۷.
- حاجی پور، مرتضی، ۱۳۹۵، نقش محدودکننده حسن نیت در مذاکرات، **فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی**، شماره ۱۴.
- دیلمی، احمد، ۱۳۸۹، **حسن نیت در مسئولیت مدنی**، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.
- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۳، **لغت نامه**، جلد ششم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- شفائی، محمدرضا، ۱۳۷۶، **بررسی تطبیقی نظریه تغییر اوضاع و احوال در قراردادهای**، چاپ اول، تهران، انتشارات ققنوس.
- شهیدی، مهدی، ۱۳۷۷، **حقوق مدنی: تشکیل قراردادهای و تعهدات**، جلد اول، تهران، نشر حقوقدان.
- صالحی راد، محمد، ۱۳۷۸، حسن نیت در اجرای قراردادهای و آثار آن، **مجله حقوقی دادگستری**، شماره ۲۶.
- صفایی، سیدحسین؛ میرزائزاد، اکبر؛ عادل، مرتضی؛ کاظمی، محمود، ۱۳۸۴، **حقوق بیع بین المللی: بررسی کنوانسیون بیع بین المللی ۱۹۸۰** با مطالعه تطبیقی در حقوق ایران، فرانسه، انگلیس و ایالات متحده آمریکا، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- عمید، حسن، ۱۳۷۹، **فرهنگ فارسی عمید**، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- قشقایی، حسین، ۱۳۷۸، **شیوه تفسیر قراردادهای خصوصی در حقوق ایران و نظامهای حقوقی معاصر**، چاپ اول، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۷۴، **قواعد عمومی قراردادها**، جلد اول، چاپ سوم، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۸۴، **مقدمه علم حقوق و مطالعه در نظام حقوقی ایران**، چاپ چهل و ششم، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر و عباسزاده، محمدهادی، ۱۳۹۲، **حسن نیت در حقوق ایران**، **فصلنامه حقوق**، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۳، شماره ۳.
- کاشانی، محمود، ۱۳۸۱، **جزوه درس حقوق مدنی ۷**، قسمت دوم، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی.
- نقیعی، سیدابوالقاسم؛ تقی‌زاده، ابراهیم؛ باقری، عباس، ۱۳۹۳، جایگاه حسن نیت در فقه امامیه، **فصلنامه پژوهشنامه حقوق اسلامی**، شماره ۱، پیاپی ۳۹.

عربی

- فاروقی، حارث سلیمان، ۱۹۹۱م، **المعجم القانون**، بیروت، مکتبه لبنان، الطبعه الثالثه.

لاتین

- Kolein, j, 1993, Good Faith in International Transaction. Liverpool law Review.
Available at: <http://cisgw3. Law. Pace. Edu/cisg/biblio/Klein.html>
- Planiol, Ripert et Esmain, 1930, *Traite Pratique de droit civil francais t: VI les obligations*, Paris.
- Saleilles, Reymond, 1907. *De La Responsabilite Precontractuelle*, 6 Revue Trimestrielle de Droit Civil.
- Vanel, Marguerite, 1984. *Bonne Foi*, in: *Encyclopedie juridique, Repertoire de Droit civil*.

قوانین

- قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷
- قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹
- قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲
- قانون مدنی جدید تعهدات فرانسه مصوب ۲۰۱۶
- کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا مصوب ۱۹۸۰
- اصول حقوق قراردادها اروپایی

legal Civilization

Biannual

No.8/Spring & Summer 2021

Jurisprudential and Criminological Aspects of Betting in Cyberspace

Abolfath KHaleghi, Simin Farrokhi Nia

A Critical Review of the Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965

Moosa Akefi Ghaziani, Mohammad Akefi Ghaziani

Comparative Legal Analysis of the Collateral in the Light of the Anglo-Iranian Laws

Hossain Rahimi Khojasteh, Marziyeh Fathi Bornaaji

Comparative Approach to the Effects of Mergers on Commercial Companies

Afshin Mojahed

Explaining the Dimensions of Justice and Ethics from the Perspective of the Principles of the Framework of Islamic International Law

Nourooz Kargari, Sajad Tayebi

The Place of Sexual Crimes in International Criminal Courts

Abbas Por Hashemi, Sahar CHoobin

Covid-19 Pandemic in the Light of Solidarity Rights

Sayyed Behrad Mirfakhraei

Effects and Aspects of Appeal (Research) from the Perspective of Imami Jurisprudence, Iranian Law and French

Sayyed Jafar Hashemi Bajegani, Afshin Mojahed

Foreign Investment in Iranian Subject law and the Obstacles Facing it

Mohammad Reza Burbur

the Condition of the Absolute Guarantee of the Tenant in Keeping the Same Tenant in Imami Jurisprudence and Civil law of Iran

Firooz Ahmadi, Ali Qaed Rahmati

A Warning for the Big Fish: A Review of the Most Significant Roles and Achievements of International Criminal Law in International Legal Order

Mohsen Ghadir, Mousa Karami

A Comparative Study of the Crime of Embezzlement in Iranian and British Law with a Look at International Documents

Mohsen Jafari, Fateme Asadi

Religious Pluralism in Iranian Criminal Code

Abbas Karimi, Abalfazl Salimian

A Comparative Approach to the Scheme of Arrangement in Iranian, British and French Law

Hasan Rahim Zade Meybodi, Afshin Mojahed

Effects of Wife Alimony in Iranian and French Law

Mostafa Afzali Goroh

A Comparative Study of Non-Influence with Relative Invalidity in Iranian and French Law

Abbas Karimi, Gholam Reza Izadpanah

Critique and Evaluation of Personal, Social and Judicial Harms of Criminalization in the Iranian Penal System

Rostam Ali Akbari, Amir Faraj Bakhsh